قەیرانی حکومەتی فەرەنسا و ناڕەزایەتییەکانی قوتابیان!..
نوری بەشیر

قەیرانێکی گەورە یەخەی فەرەنسای گرتووە و کاریگەرییەکانی لە هەموو بوارەکانی کۆمەڵگادا دەبینرێن. ئەم قەیرانە تەنیا تایبەت بە فەرەنسا نییە، بەڵکوو ڕەنگ و ڕیشەی لە قەیرانی گشتیی سیستەمی سەرمایەداری ئەوروپادایە. ئەوەی سەرەتا بە ناڕەزایەتیی قوتابیان دەستی پێکرد، بەهۆی وەڵامنەدانەوەی حکومەت و فراوانبوونی هاوپشتیی کۆمەڵایەتی، خەریکە بەرەو ناڕەزایەتییەکی گشتیتر و سیاسیتر دەڕوات و خواستەکانی قوتابیان، کرێکاران و توێژە بێبەشەکانی کۆمەڵگا لە یەک نزیک دەکاتەوە.

ناڕەزایەتییەکانی قوتابیان لە ١٧ی سەپتەمبەرەوە لە قوتابخانەکانی ناوەندی و ئامادەیی گەڕەکە هەژارنشینەکانی دەوروبەری پاریس دەستیان پێکرد، لە دژی هەلومەرجی خراپی خوێندن و کەموکوڕییەکانی سیستەمی پەروەردە. کەمی مامۆستا، کۆنی و خراپی بینای قوتابخانەکان، نەبوونی سیستەمی گونجاوی ساردکردنەوە و گەرمکردنەوە، قەرەبالغیی پۆلەکان، کە هەندێک جار ژمارەی قوتابیان تێیاندا دەگاتە ٤٠ کەس، لە کێشە سەرەکییەکانن. هەروەها قوتابیان ناڕازین لە سیستەمی ئەلیکترۆنیی پارکۆرسۆپ (Parcoursup) کە حکومەت بۆ داواکردن و دابەشکردنی شوێنی خوێندن لە زانکۆ و دامەزراوەکانی خوێندنی بالا بەکاری دەهێنێت.

بەردەوامیی ناڕەزایەتییەکان و بێوەڵامی حکومەت، هاوپشتییەکی فراوانی بۆ قوتابیان دروست کردووە؛ لە دایک و باوکی قوتابیان و سەندیکا و ڕێکخراوەکانی مامۆستایانەوە، تا دەگاتە یەکێتییە کرێکارییەکان و حزبە کۆمۆنیستەکان. لە بەرامبەردا، حکومەت بە هێزەکانی پۆلیس پەنای بە سەرکوت بردووە و گازی فرمێسکڕێژ، ئاوپرژێن و فیشەکی لاستیکی بەکارهێناوە و بە سەدان کەسی دەستگیر کردووە. بەپێی ئەو ئامارانەی لە میدیاکاندا بڵاو بوونەتەوە، ژمارەی دەستگیرکراوان بە هەزاران کەس گەیشتووە و بەشێکی زۆریان لە تەمەنی خوار هەژدە ساڵەدان. هەروەها لە ئەنجامی پێکدادانەکاندا، قوتابیان و کارمەندان و ئەندامانی پۆلیس بریندار بوون و زیان بە ژمارەیەک شوێن و بینا گەیشتووە.

بەهۆی سەرکوت و چەواشەکاریی حکومەت و حزبە ڕاستڕەوەکانی

دەسەڵاتدار نەیانتوانیوە ناڕەزایەتییەکان بوەستێنن. حزبە ڕاستڕەو و ڕەگەزپەرستەکان هەوڵ دەدەن بەرپرسیارێتیی قەیرانەکە بخەنە ئەستۆی حزبە چەپەکان، کۆچبەران و موسڵمانان. هەتا دۆناڵد ترەمپیش هەوڵی داوە ناڕەزایەتییەکان بە ئیسلام و هەوڵی دەستبەسەرداگرتنی فەرەنساوە ببەستێتەوە. ئەم هەڵوێستانە هەموویان لە چوارچێوەی هەوڵی شێواندنی ناوەرۆکی ڕاستەقینەی ناڕەزایەتییەکان و لاوازکردنی هاوپشتیی نێوان توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگادان، بەڵام تائێستا ئەم هەوڵەیان ناکام ماوەتەوە.

قوتابیان لە بەرامبەر ئەم بارودۆخەدا خواستەکانیان بە ڕوونی خستووەتە بەردەم حکومەت. لەوانە: زیادکردنی مامۆستا و کارمەندانی قوتابخانەکان، کەمکردنەوەی ژمارەی قوتابیان لە پۆلەکان، چاککردنەوەی بینا کۆن و خراپەکان، باشترکردنی هەلومەرجی خوێندن، گۆڕینی بنەڕەتیی سیستەمی پارکۆرسۆپ، باشترکردنی یارمەتیی دارایی قوتابیان، ڕێکخستنی کاتی وانە و پشوودان و زیادکردنی بودجەی خوێندنی گشتی. ڕێکخراوەکانی قوتابیان پێیانوایە جێبەجێکردنی ئەم خواستانە پێویستی بە نزیکەی ١٠ ملیار یۆرۆ بودجەی زیادە هەیە.

ناڕەزایەتییەکانی خوێندکاران، بەهۆی خۆدزینەوەی حکومەت لە چارەسەری قەیرانەکە، لە چوارچێوەی قوتابخانەکان تێپەڕی و سەرتاسەری فەرەنسای گرتەوە. ڕۆژی سێشەممە ٦ی ئۆکتۆبەر، بەپێی ئاماری ڕێکخەرانی خۆپیشاندانەکان، نزیکەی نیو ملیۆن کەس بەشداریی خۆپیشاندانیان کردووە؛ لە پاریس بە تەنیا نزیکەی سەد هەزار کەس ڕژاونەتە سەر شەقامەکان. ئەم بەشدارییە فراوانە نیشانەی ئەوەیە کە ناڕەزایەتییەکان لە خواستە تایبەتەکانی قوتابیانەوە بەرەو ناڕەزایەتییەکی گشتیتر گەشە دەکەن.

دروشمەکانی خۆپیشاندەرانیش ناوەرۆکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی ئەم ناڕەزایەتییانە دەردەخەن: "پارە بۆ خوێندن، نەک بۆ سەرکوتکردن"، "پۆلیسی کەمتر، پارەی زیاتر بۆ خوێندن"، "دژ بە ڕەگەزپەرستی و ڕاستیی توندڕەو"، "نا بۆ توندوتیژی"، "حکومەت دەبێت وەڵامی خواستەکانمان بداتەوە" و "بژی کۆمۆن". ئەم دروشمانە تەنیا لەلایەن ئەو قوتابیانەوە بەرز ناکرێنەوە کە سەر بە حزبێکی سیاسیی دیاریکراون؛ بەڵکوو ئەزموونی نایەکسانی و نادادپەروەریی کۆمەڵگا، بەشێک لە نەوەی نوێی لاوانی بەرەو ڕەخنەگرتن لە سیستەمی سیاسی و ئابووریی باڵادەست دەبات.

ئەم ناڕەزایەتییانە لە سیستەمێکدا سەریانهەڵداوە کە بەرژەوەندیی سەرمایەداران و مانەوەی دەسەڵاتی سیاسی لە پێش پێداویستییەکانی کۆمەڵگاوە دادەنێت. کاتێک حکومەت بودجەی خزمەتگوزارییە گشتییەکان کەم دەکاتەوە، بەڵام لە هەمانکاتدا خەرجییەکانی پۆلیس، سەرکوت و

کەرتە ستراتیژییەکانی خۆی زیاد دەکات، ئیتر ناڕەزایەتیی قوتابیان بە ئاسانی لە چوارچێوەی پرسەکانی تایبەت بە خوێندن قەتیس نامێنێتەوە و بەرەو ئەوە دەچێت کە خواست و مەسەلەی سیاسی و کۆمەڵایەتی دیکە بهێنێتە گۆڕێ.
بەهۆی فراوانبوونەوەی ناڕەزایەتییەکانی خوێندنکاران بەوەی کە زیاتر لە ١٩٠٠ خوێندنگا لە کۆی ٣٧٠٠ خوێندنگا دەرگاکانیان داخران، کە دەکاتە نزیکەی نیوەی قوتابخانە ناوەندی و ئامادەییەکانی فەڕەنسا، بۆیە حکومەت ناچاربوو کە بەماوەی هەفتەیەك سەرجەم خوێندنگا ئامادەییەکان دابخات. بەڵام سەرەڕای ئەوە فشاری ناڕەزایەتییەکان حکومەتی ناچار کردووە لەبارەی چارەسەرەکانەوە گفتوگۆ بکات. بەپێی ڕاپۆرتەکان، سەباستیان لەکۆرنو، سەرەکوەزیرانی فەڕەنسا، داوای لە وەزیرەکان کردووە پێشنیاری چارەسەر تا کۆتایی ئەکتۆبەر ئامادە بکەن. هەروەها باس لە بانگهێشتکردنی لۆران نونێز، وەزیری ناوخۆ، و ئیدوارد جێفری، وەزیری پەروەردە، بۆ لێپرسینەوە لە ئەنجومەنی نیشتمانی کراوە. حکومەت بەڵێنی داوە بودجەی پەروەردە بە نزیکەی ١.٢ ملیار یۆرۆ زیاد بکات و لە بوارەکانی دامەزراندنی مامۆستا، چاککردنەوەی بیناکان و گۆڕانکاری لە سیستەمی پارکۆرسۆپدا هەنگاو بنێت. بەڵام ئەوەی گرنگە، ئەوەیە کە تا چەند ئەم بەڵێنانە لە قسەوە دەگوازنەوە بۆ کردار و وەڵامی ڕاستەقینەی خواستەکانی قوتابیان دەدەنەوە.
سەرەڕای ئەو بەڵێنانەی حکومەت، خۆپیشاندانەکان هێشتا بەردەوامن و ڕۆژی ٨ی سێپتەمبەر، چەندین ناوچەی دیکەی فەڕەنسای گرتەوە. هاوپشتییەکان بۆ قوتابیان ڕوو لەزیادبوون دەکەن. ڕێکخراوە قوتابی و خوێندکارییەکان بانگەوازیان کردوە بۆ مانگرتن و خۆپیشاندان لەڕۆژی ١٣ی ئەکتۆبەردا.
بێگومان ئەم قەیرانە تەنیا فەڕەنسا ناگرێتەوە. لە ئیسپانیا، ئیتاڵیا، ئەڵمانیا، بەریتانیا و چەند وڵاتێکی تری ئەورووپاشدا، ناڕەزایەتیی جۆراوجۆر لە دژی گرانی، کەمبوونەوەی خزمەتگوزارییە گشتییەکان، بێکاری، نایەکسانی و خراپی هەلومەرجی ژیان هەیە. لە زۆرێک لەم وڵاتانەدا، قەیرانی ئابووری و سیاسی لەگەڵ یەکتر گرێدراون و فشارەکانیان زیاتر لەسەر کرێکاران و توێژە کەمدەرامەتەکانی کۆمەڵگایە.
زۆربەی حکومەتەکانی ئەورووپا بە پاراستنی قازانج و بەرژەوەندیی سەرمایەداران کە ئێستا لە دۆخێکی قەیرانی ئابووریدا گیریان خواردووە، فەزایەکی جەنگیان بەسەر کۆمەڵگادا داسەپاندووە و بە ئەو مەبەستەش دەستیان کردوە بە تەرخانکردنی بودجەیەکی گەورە بۆ چەک و

تەقەمەنی و سیاسەتە سەربازییەکانیان، بارگرانیی قەیرانەکەو خەرجی ئەم جەنگخوازییەیان دەخەنە سەر شانی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکەش و زەربەی خەڵک. ئەنجامەکەشی، هەژاری و گرانی و بێکاری و لاوازبوونی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و زیادبوونی سەرکوتە. بۆیە ناڕەزایەتییەکان تەنیا لەنێو قوتابیاندا نامێننەوە؛ بەڵکوو لەنێو کرێکاران، مامۆستایان، پەرستاران، کارمەندانی نەخۆشخانەکان، خانەنشینان، ژنان، لاوان و پەنابەرانیشدا سەریانهەڵداوە.
نموونەیەکی گرنگی ئەم بارودۆخە لە ئیسپانیا ڕوویدا؛ کاتێک لە ٢٣ی سێپتێمبەردا دەرکردنی ماری کارمەن، ژنێکی ٨٧ ساڵەی کرێچی لە شوقەکەی کە بە ماوەی ٧٠ ساڵ تێیدا ژیابوو، بووە هۆی سەرهەڵدانی ناڕەزایەتییەکی فراوان لە دژی کێشەی خانووبەرە و کرێی زۆر. هاوپشتیی خەڵکی کرێکار و کەمدەرامەت لەگەڵ ئەو ژنەدا بە خێرایی فراوان بووەوە.
لە وڵاتانی تری ئەورووپاشدا، ناڕەزایەتییەکان شێوەی جیاوازیان هەیە، بەڵام لە بنەڕەتدا زۆرێکیان پەیوەندییان بە هەمان کێشەی گشتییەوە هەیە: لە فەرەنسا ناڕەزایەتی لە دژی خراپیی سیستەمی پەروەردە و کەمبودجەیی خزمەتگوزارییەکانە؛ لە ئیسپانیا کێشەی خانووبەرە و کرێ و نایەکسانییە؛ لە بەلجیکا و ئیتاڵیاش بەشێک لە ناڕەزایەتییەکان پەیوەندییان بە پەروەردە و دۆخی خزمەتگوزارییە گشتییەکانەوە هەیە. هەر ئەمەشە وایکردووە ناڕەزایەتییەکانی ئێستای فەرەنسا و ئیسپانیا و .. بەخێرایی فراوان دەبێتەوەو لە خواستی بەشێکی کۆمەڵگاوە بەرەو خواستی سەراسەری و چین و توێژە بێبەشەکانی کۆمەڵگا تەشەنە بستێنێ و تەنانەت مۆرکی سیاسیش بەخۆوە بگرێت. بۆنموونە دروشمەکانی دژی خەرجییە گەورەکانی پۆلیس، دژی ڕەگەزپەرستی و لە پشتیوانیی یەکسانی و کۆمۆن، نیشانەی ئەوەیە کە بەشێک لە خەڵک تەنیا داوای چاکسازییەکی سنووردار ناکەن، بەڵکوو پرسی ئەوەش دەخەنە ڕوو کە بودجە و سامان و توانای کۆمەڵگا بە بەرژەوەندیی کێ و بە کام ئامانج بەکاردەهێنرێت.
بۆ کرێکاران و کۆمۆنیستەکان و ئەو نەوەیەی لاوان کە بەدوای دنیایەکی یەکسانتر و ئازادتر دەگەڕێن، ئەم ناڕەزایەتییانە دەرفەتێکن بۆ خستنە ژێرپرسیاری بنەماکانی سیستەمی سەرمایەداری. کاتێک لە خۆپیشاندانەکاندا سرودی "ئەنتەرناسیۆناڵ" دەگوترێت، وێنەی مارکس بەرز دەکرێتەوە یان دروشمی "بژی کۆمۆن" دەبیسترێت، ئەمە دەربڕینی ئەو ئارەزووەیە کە دنیایەکی جیاواز لە دنیای ئەمڕۆ دەخوازێت؛ دنیایەک کە تێیدا یەکسانی و خۆشگوزەرانیی مرۆڤەکان لە پێش قازانج و بەرژەوەندیی سەرمایەدارانەوە بێت، و مرۆڤایەتی لە جەنگ و کوشتار و هەژاری و سەرکوت دوور بێت.

لە کۆتاییدا، گرنگیی ناڕەزایەتییەکانی فەڕەنسا لەوەدایە کە نیشانی دەدەن کێشەی پەروەردە و مافی قوتابیان لە کێشەکانی دیکەی کۆمەڵگا جیا نییە. ئەو کاتەی حکومەت نەتوانێت وەڵامی پێداویستییە سەرەتاییەکانی خەڵک بداتەوە و لە جیاتی چارەسەرکردنی کێشەکان پەنا بۆ سەرکوت ببات، ناڕەزایەتییەکان دەتوانن فراوانتر ببنەوە و بگەنە ئاستی ڕەخنەگرتن لە هەموو سیستەمی دەسەڵات. لەو ڕووەوە، هاوپشتیی نێوان قوتابیان، کرێکاران و هەموو توێژە بێبەشەکانی کۆمەڵگا گرنگییەکی بنەڕەتی هەیە بۆ خەبات دژی نایەکسانی و بۆ دروستکردنی دنیایەکی باشتر و دادپەروەرانەتر.

نوری بەشیر

زارە کوردییەکان نەک زمانە کوردییەکان.. بەوار رەسوول

ڕوانگەیەکی زمانەوانیی کۆمەڵایەتیی

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

BewarRaswl_zmanDownload

ئایا زیرەکیی دەستکرد جێگەی دیالۆگ دەگرێتەوە؟.. نووسینی: هێمن عەلی

لە سەردەمێکدا کە زیرەکیی دەستکرد بووەتە بەشێک لە ژیانی ڕۆژانەمان، ئەم پرسیارە دێتە ئاراوە: بۆ تێگەیشتن لە یەکتر و چارەسەرکردنی کێشەکانمان، زیاتر پێویستمان بە تەکنەلۆژیایە یان

بە گفتوگۆی ڕووبەڕوو؟ گۆڤاری «ڤۆیما» (Voima) لە ناونیشانی وتارێکیدا جیمی وێلز، یەکێک لە دامەزرێنەرانی ویکیپیدیا، وەک کەسێک دەناسێنێت کە باوەڕی بە متمانە و دیالۆگی نێوان مرۆڤەکان هەیە، و لە بەرامبەردا جەخت لە باوەڕی ئیلۆن ماسک بە زیرەکیی دەستکرد دەکاتەوە (میەتینەن/Miettinen، ٢٠٢٥). ئەم بەراوردە هانمان دەدات لە ڕۆڵی تەکنەلۆژیا لە پەیوەندییە مرۆییەکانماندا ورد ببینەوە. بە بڕوای من، دیالۆگ بنەمای تێگەیشتن لە یەکترە و زیرەکیی دەستکردیش ئامرازێکە بۆ بەهێزکردنی ئەو دیالۆگە.

بە هەر پرسیارێک، ڕوو لە زیرەکیی دەستکرد دەکەین

ئێمەە زۆرێکمان بۆ چارەسەرکردنی پرسیارەکانی خوێندن، وەرگرتنی ئامۆژگاری لە کاروبارە کەسییەکانمان، کڕینی کەلوپەل و تەنانەت وردەکارییەکانی ژیانی ڕۆژانە ڕوو لە زیرەکیی دەستکرد دەکەین. هەندێک جار، پێش ئەوەی ڕاوێژ بە کەسێک بکەین یان خۆمان بیر لە بژاردەکان بکەینەوە، پرسیارەکەمان لە چاتجیپیتی (ChatGPT)، کلۆد (Claude) یان جێمینای (Gemini) دەکەین.
بەڵام لەوانەیە بە هەمان پرسیار، لە هەر یەکێک لەم ئامرازانە وەڵامێکی جیاواز وەربگرین. ئەمە بە واتای هەڵەبوونی هەموویان نییە، بەڵام پێویستە وەڵامەکان بپشکنین و بەڵگەکانیان هەڵبسەنگێنین. جوانیی وەڵام بە تەنها بەس نییە؛ دروستیی زانیارییەکە و گونجانی پێشنیارەکە لەگەڵ پێویستییەکانمان گرنگترن. زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت یارمەتیمان بدات، بەڵام بەرپرسیاریی بیرکردنەوە و بڕیاردان هەر لە ئەستۆی خۆمانە.

زانیاری بەس نییە

زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت دەق وەربگێڕێت، بابەتەکان ڕوون بکاتەوە و بیرۆکەکانمان ڕێک بخات. بەڵام ڕێکوپێکیی وەڵامێک بەڵگەی دروستییەکەی نییە؛ زانیاریی هەڵەش دەکرێت بە زمانێکی ڕەوان و دڵنیابەخش پێشکەش بکرێت.
لە پەیوەندییە مرۆییەکانیشدا، کێشەکە زۆرجار تەنها کەمیی زانیاری نییە. مرۆڤ پێویستی بەوەیە گوێی لێ بگیرێت، هەست و نیگەرانییەکانی بە جددی وەربگیرێن و بزانێت کەسێک هەوڵ دەدات لێی تێبگات. وەرگرتنی وەڵامێک و هەستکردن بەوەی کە کەسێک لێت تێدەگات، دوو ئەزموونی جیاوازن.

دیالۆگی ڕاستەقینە

لە گفتوگۆی ڕووبەڕوودا، تەنها وشەکان مانا ناگەیەنن؛ تۆنی دەنگ، نیگا و تەنانەت بێدەنگیش بەشێکن لە پەیامەکە. بەڵام هەموو

ئاخاوتنێک دیالۆگ نییە. ئەگەر لایەنێک تەنها فەرمان بدات و ئەوی دیکە لە ترسدا بێدەنگ بێت، دەرفەتی تێگەیشتن لە یەکتر سنووردار دەبێت. دیالۆگی ڕاستەقینە پێویستی بە ڕێزگرتن لە یەکتر، دەرفەتی یەکسان بۆ قسەکردن و ئامادەیی بۆ پێداچوونەوە بە بۆچوونەکانی خۆمان هەیە.
بۆ نموونە، کرێکارێکی کۆچبەر لە چێشتخانەیەکدا لەوانەیە بەهۆی بەربەستی زمانەوە بە تەواوی لە ڕێنماییەک تێنەگات. زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت ڕێنماییەکە وەربگێڕێت، بەڵام ئەگەر کرێکارەکە لە پرسیارکردن بترسێت، وەرگێڕان بە تەنها کێشەکە چارەسەر ناکات. متمانە کاتێک دروست دەبێت کە سەرپەرشتیار بە ئارامی گوێ لە بگرێت، هانی بدات پرسیار بکات و بە ڕەفتاری خۆی پیشانی بدات کە بەهۆی پرسیارکردنەوە سەرزەنشت ناکرێت. لێرەدا، تەکنەلۆژیا یارمەتیی گەیاندنی پەیام دەدات و ڕەفتاری مرۆیی بناغەی متمانە دادەنێت.

جێگەی مرۆق لە سەردەمی زیرەکیی دەستکرددا
من پشت بە دیالۆگی مرۆیی دەبەستم و لە زیرەکیی دەستکردیش سوود وەردەگرم. دەتوانین بۆ ئامادەکردنی پرسیارەکانمان، ئاشنابوون بە بۆچوونە جیاوازەکان و تێپەڕاندنی بەربەستی زمان بەکاری بهێنین.
بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی باشتر، پێویستمان بە تێگەیشتن و متمانەیە. ئەم دووانەش کاتێک بەهێز دەبن کە بە ڕێزەوە گوێ لە یەکتر بگرین و پێشوازی لە بۆچوونی جیاواز بکەین. زیرەکیی دەستکرد دەتوانێت ڕێگای گفتوگۆ ئاسانتر بکات، بەڵام ئێمەین کە دەبێت پەیوەندییەکانمان بنیات بنێین و بەرپرسیاریی بڕیارەکانمان بگرینە ئەستۆ.

سەرچاوەکان:
میەتینەن (Miettinen)، ئەمیلیا (٢٠٢٥). «دامەزرێنەری ویکیپیدیا جیمی وەیلز باوەڕی بە متمانە و دیالۆگی نێوان مرۆقەکان هەیە، ئیلۆن ماسکیش باوەڕی بە زیرەکیی دەستکرد هەیە». گۆڤاری ڤۆیما، ١٢ی تشرینی دووەم.
https://voima.fi/2025/wikipedian-perustaja-jimmy-wales-uskoo-ihmisten-keskinaiseen-luottamukseen-ja-dialogiin-elon-musk-/uskoo-tekoalyyn

لە گەریدەی گوندەکانەوە تا سەنگەری پێشەوەی ڕووداوەکان؛ پشکنینێک بە خەباتی پیشەیی دوو ڕۆژنامەنووس

نووسینی: کارزان عەزیز / قوتابی زانکۆ

کاتێک مرۆڤ چاو دخشێنێتە سەر ئەم وێنەیە، لە پلەی یەکەمدا دیمەنێکی ئارام و سادە لە باوەشی سروشتدا دەبینێت کە دوو کەس لە کەشێکی دۆستانەدا پێکەوە دانیشتوون. بەڵام کاتێک ئەم چرکەساتە دەبەستینەوە بە ناوەرۆک و ناسنامەی ڕاستەقینەی هەردوو کەسایەتییەکەوە، واتە کاک وریای حەمەکەریم و کاک هەڵکەوت عەزیز، وێنەکە لە سادەیی خۆی دەردەچێت و دەبێتە بەڵگەنامەیەکی مێژوویی و ئەدەبی کە قورساییەکی گەورەی مەعنەوی لەخۆ گرتووە. لە ڕوانگەیەکی لۆژیکی و ڕۆژنامەنووسییەوە، مێژووی کاری مەیدانی لە هەرێمی کوردستان بەبێ ناوی ئەم دوو کەسایەتییە ناتەواوە، چونکە هەریەکەیان ستوونێکی گرنگی ڕاگەیاندنی ڕاستەقینە بوون و شوێنپەنجەیان بە ڕوونی لە هۆشیاریی گشتیدا دیارە.

لە لۆژیکی کاری ڕۆژنامەنووسیدا، بنکۆڵکاری یەکێکە لە سەختترین و مەترسیدارترین ژانرەکان، چونکە پەیوەستی بە بوێری، وردبینی و پشکنینی بەردەوام هەیە. کاک وریای حەمەکەریم لە کەناڵەی ئێن ئاڕ تی دا تەنها پێشکەشکار نەبوو، بەڵکو نموونەی ڕۆژنامەنووسێکی خاوەن پرەنسیپ بوو کە ڕاستییەکانی لە قووڵایی کۆمەڵگە و دوورترین گوندەکانەوە دەردەهینا. لە ڕێگەی پرۆگرامە ناسراوەکەیەوە کە گەریدەی گوندەکان بوو، تەنها گەشتێکی گەشتیاری ئەنجام نەدا، بەڵکو بەڵگەنامەیەکی زیندووی بە گواستنەوەی دەنگ، ژان و پێداویستییەکانی چینی هەژار و پەراوێزخراوی کۆمەڵگە پێشکەش کرد. ناوبراو بە هێمنی، لۆژیکی قەناعەتپێکردن و خەمخۆرییەکی نیشتمانییەوە کارەکانی دەکرد، کە ئەمەش وایکرد متمانەیەکی گەورە لە نێوان خۆی و بینەراندا دروست بکات و غیابەکەی بۆشاییەکی گەورە لە ڕاگەیاندنی مەیدانیدا دروست بکات.

لە لایەکی تریشەوە، کاک هەڵکەوت عەزیز وەک ڕۆژنامەنووسێکی مەیدانیی بەتوانا لە کەنال□ی □ووداو دەناسرێت، کە هەمیشە هەوڵە گرنگەکانی دەگەیاند و نموونەی پەیامنێرێکی چالاک، بەجۆش و پێشەنگ بوو. لە دنیای ڕاگەیاندندا، پەیامنێری چالاک ئەو کەسەیە کە لە کاتی قەیران، ڕووداوی سەخت و گەرمەگەی پێشهاتەکاندا لە سەنگەری پێشەوە دەبێت و ترسی نییە لە گەیاندنی ڕاستییەکان. کاک هەڵکەوت بە تین و گڕووتینی گەنجانەی خۆیەوە هەمیشە لە ناو ڕووداوەکاندا ئامادەبوو، و توانی مۆرکێکی خێرا و کارا بە گواستنەوەی هەواڵ و ڕووداوەکان ببەخشێت. ئاراستەی کاری ئەو نیشانەی ئەوە بوو کە ڕۆژنامەنووس دەبێت لە پێش هەموو کەسێکەوە لە شوێنی ڕووداوەکە بێت، کە ئەمەش ماندوونەناسی و پابەندبوونێکی باڵای بە پیشەکەیەوە پیشان دەدا.

لە ڕوانگەیەکی فەلسەفی و لۆژیکییەوە، مر□ق ب□ تەمەنی فیزیکیی خۆی هەڵسەنگاندنی بۆ ناکرێت، بەڵکو بەو کار و شوێنپەنجەیەی کە لە دوا خۆی بەجێی دەهێڵێت دەپێورێت. هەردووکیان، سەرەڕای جیاوازیی کەناڵەکانیان، لە یەک خاڵدا یەکگرتوو بوون، ئەویش خزمەتکردنی ڕاستەقینە و ماندووبوون لە پێناو گەیاندنی دەنگی ڕاستیدا بوو. ئەم وێنەیە ئەمڕۆ بۆ پەڕەی رۆژنامەکان بووەتە ئەرشیفێکی پڕ لە ئازار و شانازی؛ ئازاری لەدەستدانی دوو گەنجی کارا و سەرکەوتووی میدیا، و شانازی بەو مێژووە پاک و پڕ لە کارامەییەی کە پێشکەشیان کرد. جێگەی هەردووکیان لە ناوەندە ڕۆژنامەنووسییەکاندا دیارە و ناویان وەک دوو ستوونی ڕەسەنی ڕاگەیاندنی کوردی بۆ هەمیشە بە بەرزی و نەمری لە یادەوەریی گەلەکەماندا دەمێنێتەوە، بەڵام سەرەڕای تێپەڕبوونی کات، ئایا تا ئێستاش کەس هەیە توانیبێتی جێگەی ئەم دوو قەڵەمە مەزنە پڕ بکاتەوە؟

سوناتای شیعری ژمارە دووم.. عەباس ئیسماعیل حەمەد

(١)

شیعرێ دەنووسم

جوامێرە

خورتە
وەک خۆم وایە
خۆی بەکەس ناگۆڕیتەوە . . . شیعری من
بێ وەیە
شان بە شانی خۆی شەقاوان داو□ . . . شیعری من

(2)
ساباتیان ڕوخاد . . . سارنجیان کۆرکردەوە

(٣)
شیعری من
چیدی ناچێتە بەر سۆپای کەس
دیوەخانی لەخۆ حەرامکردیە
قیچکە جغارەی کەس هەڵناگرتەوە
باراشی لە ئاشی کەس ناکات
سەوەشیری هەڵگێرایتەوە
فەرەقەتێی کەوی بووینە
دێینەوە … نایێنەوە
ماڵ … ماڵی خۆیانە

(٤)
لەسەر باسکێ وەسەرکەتی
لە برندیت لێ دیارە
شیعری من ماڵی هەموانە

(٥)
لە ماڵی شیعری من
قاسپەی کەوێ
بۆ داوی دووژمن . . . لێیان ناکەوێ
عەشق ناکەن
سۆلۆی شیعر دەژەنن

2026-10-11
نهۆمی دەیەمی بەختیاری
عەباس ئیسماعیل حەمەد

کورتەیەک دەربارەی شایەتحاڵانی یەهۆڤا

نووسینی: هەمن عەلی

زۆرێک لەوانەی لە ئەوروپا و ئەمریکا دەژین، لانیکەم جارێک لە شەقام، لە وێستگەی پاس و شەمەندەفەر یان لە بەردەم دەرگای ماڵەکەیان، تووشی شایەتحاڵانی یەهۆڤا بوون: کەسانێکی جلوبەرگ ڕێکوپێک و ڕووخۆش کە دەیانەوێت دەربارەی خوا و کتێبی پیرۆز قسەت لەگەڵ بکەن. هەندێکیان لەتەنیشت عەرەبانەیەکی بچووکی پڕ لە کتێب و گۆڤار دەوەستن، هەندێکی تریش لە دەرگای ماڵان دەدەن. بەڵام لەپشت ئەم دیمەنە ئاشنایەوە، مێژوویەکی درێژ و کۆمەڵێک باوەڕ و ڕێنمایی هەیە کە ژیانی ڕۆژانەی ئەندامەکانیان ڕێک دەخەن.

سەرەتا و ناونان

سەرهەڵدانی ئەم بزووتنەوەیە بۆ سەرەتای دەیەی ١٨٧٠ لە ویلایەتی پەنسیلفانیای ئەمریکا دەگەڕێتەوە، کاتێک چارڵز تەیز ڕاسڵ و گرووپێک لە هاوڕێکانی دەستیان کرد بە خوێندنەوە و لێکدانەوەی کتێبی پیرۆز. لە ساڵی ١٨٧٩دا یەکەم ژمارەی گۆڤارێکیان بڵاو کردەوە کە دواتر بە «The Watchtower»، واتە «بورجی چاودێری»، ناسرا. لە ساڵی ١٩٣١دا، لە سەردەمی سەرکردایەتیی جۆزێف ڕەزەرفەرد، ناوی «شایەتحاڵانی یەهۆڤا»یان بۆ خۆیان هەڵبژارد. وشەی «شایەتحاڵ» لێرەدا بە واتای کەسێکە کە شایەتی بۆ خوا دەدات، نەک شەهید.

ژمارە و بڵاوبوونەوە

بەپێی ڕاپۆرتی خۆیان بۆ ساڵی خزمەتی ٢٠٢٥، بەرزترین ژمارەی بانگخوازە چالاکەکانیان گەیشتووەتە نزیکەی ٩٫٢ ملیۆن کەس، و لە ٢٤١ وڵات و هەرێمدا چالاکییان تۆمار کردووە. ئەم ژمارەیە تەنها ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە بە شێوەیەکی چالاکانە بەشداری لە بانگخوازیدا دەکەن، و هەموو منداڵان و لایەنگرانیان ناگرێتەوە. هەروەها ژمارەی ٢٤١ کۆی وڵات و هەرێمەکانە، نەک تەنها دەوڵەتە سەربەخۆکان.

باوەڕیان بە خوا و عیسا

ئەوان خۆیان بە مەسیحی دەزانن، «یەهۆڤا» وەک ناوی خوا دەناسێنن،

و باوەڕیان وایە عیسا کوڕی خوا و ڕزگارکەرە. بەڵام لە پەرستندا خاچ بەکارناهێنن، چونکە بە باوەڕی ئەوان عیسا لەسەر ستوونێکی دارین کوژراوە، نەک لەسەر خاچێک کە لە دوو پارچە دار پێک هاتبێت. ئەمە لێکدانەوەی ئایینیی خۆیانە و لە تێگەیشتنی زۆرێک لە مەسیحییەکانی تر جیاوازە.

ڕێکخستن و سەرکردایەتی

شایەتحاڵانی یەهۆڤا پاپایان نییە و سیستەمی قەشەیەتیی کلیسای کاتۆلیکیش پەیڕەو ناکەن، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە ڕێکخراوەکەیان بێ سەرکردایەتییە. کۆمەڵە ناوخۆییەکانیان لەلایەن دەستەیەک لە پیرانی ئایینییەوە بەڕێوە دەبرێن، و دەستەیەکی ناوەندیش بە ناوی «دەستەی بەڕێوەبەری» لە شارۆچکەی وارویک لە ویلایەتی نیویۆرک ڕێنماییە گشتییەکان دەردەکات. کەواتە نەبوونی قەشە، بەو شێوەیەی لە کلیساکاندا باوە، نیشانەی نەبوونی دەسەڵاتی ئایینی نییە.

کریسمس و لەدایکبوونی عیسا

یەکێک لە جیاوازییە ناسراوەکانیان ئەوەیە کە جەژنی کریسمس ناگێڕن. ئەوان ٢٥ی کانوونی یەکەم بە ڕۆژی لەدایکبوونی عیسا نازانن، و باوەڕیان وایە بەشێک لە نەریتەکانی ئەم جەژنە لە ئایینە کۆنەکانی پێش مەسیحییەتەوە سەرچاوەیان گرتووە. بەپێی لێکدانەوەی خۆیان، عیسا لە سەرەتای پاییز، نزیکەی ئەیلوول یان تشرینی یەکەم، لەدایک بووە. بەڵام کتێبی پیرۆز ڕۆژ و مانگی لەدایکبوونی عیسا دیاری ناکات، بۆیە ئەم بەروارەش نابێت وەک ڕاستییەکی مێژوویی سەلمێنراو بخرێتە ڕوو.

ڕووخساری عیسا

ڕووخساری عیساش، هەروەک بەرواری لەدایکبوونی، لە کتێبی پیرۆزدا باس نەکراوە. ئەو وێنەیەی کە لە بەشێک لە هونەری ئەوروپیدا عیسا بە پێستی سپی و چاوی شین پیشان دەدات، بەڵگە نییە بۆ ڕووخساری ڕاستەقینەی ئەو. لە وتارێکی ماڵپەڕی ئارتنێتدا، کە لە ساڵی ٢٠١٥ بڵاو کراوەتەوە، باس لە کارێکی ڕیچارد نیق د□کر□ت. نیق ب□ پشتبەستن بە کەللەسەری کەسانی ئەو ناوچە و سەردەمە، نموونەیەکی گریمانەیی لە ڕووخساری پیاوێکی جەلیلیی سەردەمی عیسا دروست کردووە: پێستی ئەسمەر، چاوی تۆخ، قژی ڕەشی لوول و ڕیش. بەڵام ئەو کەللەسەرانە هی عیسا نەبوون، بۆیە ئەم وێنەیەش تەنها گریمانەیەکە دەربارەی ئەوەی عیسا چۆن دەرکەوتووە، نەک دۆزینەوەی ڕووخساری ڕاستەقینەی ئەو.

سەرچاوەی وێنە: دروستکردنەوەی ڕووخسار بە زانستی دادوەری لەلایەن

ڕیچارد نیف، پسپۆڕی هونەری پزیشکی لە زانکۆی مانچستەر، بە زنجیرە بەڵگەفیلمی «عیسا پێغەمبەر»ی بی‌بی‌سی (٢٠٠١). وێنەکە لە گۆڤاری «پۆپیولەر میکانیکس»، ژمارەی کانوونی یەکەمی ٢٠٠٢، لە وتاری «ڕووخساری ڕاستەقینەی عیسا» بڵاو کرایەوە.

جەژن و بۆنە ئایینییەکان

جگە لە کریسمس، یادی لەدایکبوونی کەسەکان و جەژنی ئیستەریش ناگێڕن. سەبارەت بە یادی لەدایکبوون، تەنانەت لە سەرچاوە فەرمییەکانی خۆیاندا هاتووە کە کتێبی پیرۆز بە ڕاشکاوی قەدەغەی نەکردووە، بەڵام ئەوان بە پشتبەستن بە لێکدانەوەی خۆیان بە دەقە ئایینییەکان و ڕەگی ئەم نەریتە، گێڕانی بە نادروست دەزانن. لە جیاتی ئیستەر، ساڵانە یادی مردنی عیسا دەکەنەوە، کە بە گرنگترین بۆنەی ئایینیی ساڵ دەیزانن.

جلوبەرگ و گۆڕانکارییەکان

جلوبەرگیش بەشێکە لە ڕواڵەتی ناسراویان. بە ماوەیەکی درێژ پیاوانیان بە قات و ڕیبات و ژنانیان بە کراس یان تەنورە ناسراون، بەڵام ڕێنماییەکانیان لەم بارەیەوە گۆڕاون. لە ئاداری ٢٠٢٤دا ڕێگە درا ژنان لە کاتی بانگخوازی و بەشداریکردن لە کۆبوونەوەکاندا پانتۆڵی گونجاو لەبەر بکەن. پیاوانیش لە هەندێک بارودۆخدا دەتوانن بێ ڕیبات و چاکەت بەشدار بن. بۆیە نابێت ئەو شێوازە کۆنەی جلوبەرگیان وەک ڕێسایەکی هەمیشەیی و نەگۆڕ بخرێتە ڕوو.

ڕێنماییەکانی ژیانی ڕۆژانە

لە ژیانی ڕۆژانەدا جگەرەکێشان قەدەغە دەکەن و سەرخۆشبوون بە نادروست دەزانن، بەڵام خواردنەوەی ئەلکول بە تەواوی قەدەغە ناکەن. هەروەها ڕێنماییەکانیان هانی ئەندامان دەدەن کە لە تاتۆکردن خۆ بپارێزن. ئەم هەڵوێستانە لە تێگەیشتنی ئایینیی خۆیان بۆ پاکیی جەستە و شێوازی ڕەفتارەوە سەرچاوە دەگرن.

خوێن و چارەسەری پزیشکی

بابەتی خوێن یەکێکە لە ناسراوترین و هەستیارترین باوەڕەکانیان. ئەوان فەرمانی ئایینیی دوورکەوتنەوە لە خوێن بە شێوەیەک لێک دەدەنەوە کە هەم خواردنی خوێن و هەم گواستنەوەی خوێن دەگرێتەوە. بەڵام لەم بوارەشدا گۆڕانکاری ڕوویداوە. بەپێی ڕاگەیەنراوە فەرمییەکەیان لە ١٨ی ئەیلوولی ٢٠٢٦، بڕیاری وەرگرتنی چوار پێکهاتە سەرەکییەکەی خوێن، واتە گلبوولی سوور و سپی، پلازما و پلاکێت، بە ویژدانی هەر تاکێک سپێردراوە. هەر ئەندامێکیش خۆی بڕیار دەدات کە خوێن ببەخشێت یان نا بۆ دابینکردنی ئەم پێکهاتانە بۆ کەسانی تر. لەگەڵ ئەوەشدا، هەڵوێستی ڕەتکردنەوەی گواستنەوەی

خۆنی تەواو هەر بەردەوامە. ئەم گەڕانکارییە بەو مانایە نییە کە هەموو شایەتحاڵێک ئێستا ئەم پێکهاتانە وەردەگرێت، چونکە بڕیارەکە تاکەکەسییە. ئەوان بە گشتی دژایەتیی چارەسەری پزیشکی ناکەن، بەڵکو داوای ئەو شێوازانەی چارەسەر دەکەن کە لەگەڵ باوەڕە ئایینییەکانیان بگونجێن.

هەڵوێستی سیاسی

لە بواری سیاسەتدا خۆیان بە بێلایەن دەزانن: دەنگ بە پارت و کاندیدە سیاسییەکان نادەن، خۆیان بۆ پۆستە سیاسییەکان ناپاڵێون و بەشداری لە هەوڵەکانی گۆڕینی حکومەتدا ناکەن. ئەوان بەشی ١٣ی نامەی ڕۆما وەک بنەمایەکی ئایینی بۆ ڕێزگرتن لە دەسەڵات، پابەندبوون بە یاسا و دانی باج بەکاردەهێنن، بەڵام بێلایەنییە سیاسییەکەیان لە دەقەکانی تری کتێبی پیرۆزەوە وەردەگرن، وەک قسەکەی عیسا کە دەوڵەت شانشینەکەی سەر بەم جیهانە نییە (یۆحەنا ١٨:٣٦).

جەنگ و خزمەتی سەربازی

ڕەتکردنەوەی بەشداری لە جەنگ و خزمەتی سەربازی لە مێژوویاندا تێچوویەکی قورسی بۆیان هەبووە. لە سەردەمی نازییەکاندا، ئەندامانیان زیندانی کران و بۆ ئۆردوگاکانی کۆکردنەوە نێردران. لە فینلەنداش، لە ساڵی ١٩٨٧ەوە یاسایەکی تایبەت ڕێگەی دەدا لە خزمەتی سەربازی و خزمەتی مەدەنی ببەخشرێن، بەڵام ئەو یاسایە لە ١ی نیسانی ٢٠١٩دا هەڵوەشێنرایەوە، و لەو کاتەوە ئەوانیش وەک هاووڵاتیانی تر دەکەونە ژێر یاسای خزمەتی سەربازییەوە. بۆیە نابێت وا پیشان بدرێت کە هەموویان بە شێوەیەکی خۆکار خزمەتی مەدەنی دەکەن، چونکە بارودۆخ و بڕیاری هەر تاکێک جیاوازە.

هاوڕێیەتی و خێزان

لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا، هانی ئەندامانیان دەدەن هاوڕێ نزیکەکانیان لە نێو هاوباوەڕەکانی خۆیان هەڵبژێرن، بەڵام ئەمە بە مانای قەدەغەکردنی هەموو جۆرە مامەڵە و پەیوەندییەک لەگەڵ کەسانی دەرەوەی کۆمەڵەکەیان نییە. لە بابەتی هاوسەرگیریدا ڕێنماییەکەیان ڕوونترە: ئەندامان هان دەدرێن تەنها لەگەڵ شایەتحاڵێکی تەعمیدکراوی یەهۆڤا هاوسەرگیری بکەن. بەڵام ئەو بۆچوونە باوەی کە گوایە دەبێت منداڵی زۆریان هەبێت، ڕاست نییە. بەپێی ڕێنماییەکانی خۆیان، بڕیاری منداڵبوون یان نەبوون و ژمارەی منداڵەکان بە هاوسەرەکان سپێردراوە.

باج و دابینکردنی خەرجی

لە بابەتی باجدا، پێویستە جیاوازی لە نێوان باجە گشتییەکان و باجی کلیسادا بکرێت. لە فینلەندا، باجی کلیسا تەنها لە ئەندامانی

کلیساکانی لۆتەری و ئەرتەدۆکس وەردەگیرێت، بۆیە ئەندامبوون لە کۆمەڵەی شایەتحاڵانی یەهۆڤا ئەرکی دانی ئەم باجە بەدوادا ناهێنێت. بەڵام ئەمە بە مانای بەخشین لە باجی داهات یان باجە ئاساییەکانی تر نییە، و شایەتحاڵانی یەهۆڤا خۆیان دانی باج بە ئەرکێکی ئایینی دەزانن. بەپێی ڕوونکردنەوەی خۆیان، خەرجیی چالاکییەکانی ڕێکخراوەکە بە پلەی یەکەم لە ڕێگەی بەخشینە ئارەزوومەندانەکانەوە دابین دەکرێت.

کۆچبەران و جیاوازیی هۆکارەکان

ژمارەیەک لە کورد و عەرەب و فارس و کەسانی سەر بە نەتەوەکانی تریش لەم کۆمەڵە ئایینییەدا هەن. هەندێک جار لە گفتوگۆکانی ناو کۆمەڵگەی کۆچبەراندا، پەیوەندیی ئەم کەسانە بە کۆمەڵەکەوە بە بابەتی مۆڵەتی مانەوە دەبەسترێتەوە. بەڵام بەبێ زانیاری و بەڵگەی ڕوون، باشترە حوکمێکی گشتی لەسەر هەموویان نەدەین. بارودۆخ و هۆکاری هەر کەسێک جیاوازە، و لە دەرەوە بە ئاسانی ناتوانین لە مەبەستی ناخی خەڵک تێبگەین.

تێگەیشتن و پێکەوەژیان

بۆ من، ناسینی ئەم کۆمەڵە ئایینییە دەرفەتێکە بۆ تێگەیشتن لە باوەڕ و شێوازی ژیانی کەسانێک کە لە ئێمە جیاواز بیر دەکەنەوە. مەرج نییە لەگەڵ هەموو باوەڕەکانیان هاوڕا بین، بەڵام دەتوانین بە ڕێز و دادپەروەرییەوە لێیان بڕوانین و پێش حوکمدان گوێ لە قسەکانیان بگرین. هەروەها پرسیارکردن و گفتوگۆی ئارام لەبارەی باوەڕەکان دەتوانێت یارمەتیمان بدات یەکتر باشتر بناسین. گرنگ ئەوەیە جیاوازیی ئایینی ڕێگر نەبێت لە ڕێزگرتن لە یەکتر و پێکەوەژیان بە ئاشتی.

سەرچاوەکان:

١. ئەیئەیبیبی (AABB)، ٢٠٢٦. «شایەتحاڵانی یەهۆڤا بڕیاری وەرگرتن و بەخشینی خوێنی کەسانی تر بۆ تاکەکان دەسپێرن». بڵاوکراوەتەوە لە ٢١ی ئەیلوولی ٢٠٢٦.
https://www.aabb.org/news-resources/news/article/2026/09/21/jehovah’s-witnesses-allow-individual-decisions-on-allogeneic-blood-transfusion-and-donation

٢. ئاژانسی ئاسۆشیەیتد پرێس (AP)، ٢٠٢٦. «شایەتحاڵانی یەهۆڤا بەشێک لە قەدەغەی بەکارهێنانی خوێنی بەخشراو بۆ مەبەستی پزیشکی سووک دەکەن».
https://apnews.com/article/jehovahs-witnesses-donated-blood-transfusions-plasma-13fbe733e0039109efa728f65c7e4fda

٣. ئارتنێت نیوز (Artnet News)، ٢٠١٥. «هونەرمەندێکی پزیشکی بە یارمەتیی زانستی دادوەری ڕووخساری عیسا مەسیح پیشان دەدات».
https://news.artnet.com/art-world/jesus-face-forensic-anthropology-art-392823

٤. فینلێکس (Finlex)، ٢٠١٩. «یاسای هەڵوەشاندنەوەی یاسای بەخشینی شایەتحاڵانی یەهۆڤا لە ئەنجامدانی خزمەتی سەربازی»، ژمارە ٣٣٠/٢٠١٩.
https://finlex.fi/en/legislation/2019/330

٥. شایەتحاڵانی یەهۆڤا، ٢٠٢٥. «ئامارە گشتییەکانی ساڵی ٢٠٢٥». ماڵپەڕی فەرمیی jw.org.
https://www.jw.org/en/library/books/2025-Service-Year-Report-of-Jehovahs-Witnesses-Worldwide/2025-Grand-Totals/

٦. شایەتحاڵانی یەهۆڤا، ٢٠٢٦. «ئێستا هەر شایەتحاڵێک خۆی بڕیار دەدات کە پێکهاتە سەرەکییەکانی خوێن وەربگرێت یان بیانبەخشێت». ماڵپەڕی فەرمیی jw.org.
https://www.jw.org/en/global-communications/country/global-news/Jehovahs-Witnesses-Each-Witness-Now-Decides-Whether-to-Accept-or-Donate-Main-Blood-Components/

٧. شایەتحاڵانی یەهۆڤا، بێ بەروار. «بۆچی شایەتحاڵانی یەهۆڤا جەژنی لەدایکبوون ناگێڕن؟» ماڵپەڕی فەرمیی jw.org.
https://www.jw.org/en/jehovahs-witnesses/faq/birthdays/

٨. شایەتحاڵانی یەهۆڤا، بێ بەروار. «بۆچی شایەتحاڵانی یەهۆڤا جەژنی کریسمس ناگێڕن؟» ماڵپەڕی فەرمیی jw.org.
https://www.jw.org/en/jehovahs-witnesses/faq/why-not-celebrate-christmas/

٩. گۆڤاری پۆپیولەر میکانیکس (Popular Mechanics)، ٢٠٠٢. «ڕووخساری ڕاستەقینەی عیسا». ژمارەی کانوونی یەکەمی ٢٠٠٢. سەرچاوەی چاپی.

بەرواری سەردانکردنی سەرچاوە ئەلیکترۆنییەکان: ١٠ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٦.

گرنگییەکانی پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵان.. ڕۆزا شوان

وێنە بۆ زمانێکی جیهانی ئاسان دادەنرێت، هەموو کەسێک لێی تێدەگات و پێویستیی بە وەرگێڕان نییە. هەندێک لە زانایان مێژووی سەرهەڵدانی وێنە بۆ زیاتر لە چل هەزار ساڵ بەر لە زایینی دەگەڕێننەوە. بۆ ئەو سەردەمەی کە مرۆڤ سەرەتاییەکان، هێشتا فێری زمان و نووسین نەبووبوون، بە هێڵکاری و وێنەکێشان وبە پەیکەری سادە، گوزارشتیان لە مەبەست و نیاز و راز و لە پەیام و لە خەون و هیوا و لە کێشەکان و لە چیرۆکەکانی ژیانی خۆیان کردوون. لە زۆر شوێنی جیهاندا، لەسەر دیوارەکانی ئەشکەوتەکان و لەسەر تاشە بەرد و لەسەر تاتە قوڕی وشکەوەبووی ڕەقدا، وێنەیان کێشاون و هەڵکۆڵیون. لە گەلێ شوێنی جیهاندا، لەسەر دیواری ئەشکەوتەکان و لەسەر تاشە بەردی تەخت دا، بە هەزاران هێما و وێنەی هەڵکۆڵراو دۆزراونەتەوە. بە هەزاران پەیکەری جوراوجۆریش کە لە بەرد و لە قوڕ دروستکراون لە چەند شوێنیکی جیهاندا دۆزراونەتەوە. هەندێک لەو پاشماوانە، لە شوێنەکانی خۆیاندا پارێزراون. بەشێکیشیان خراونەتە مۆزەخانەکانەوە. ئاخۆ دەبێت چەندین هەزار وێنەی هەڵکۆڵراو و پەیکەری دروستکراوی تر هەبن، کە تا ئێستا نەدوزراونەتەوە. بە هەزاران وێنەی کێشراو و هەڵکۆڵراو و پەیکەریش، بە هۆی باران و لافاو و زەمینلەرزەوە، تێپەڕیون و داڕماون لەناو چوونە. کوردستانی نیشتمانی ئێمەی کوردیش، یەکێکە لە کۆنترینی ئەو شوێنانەی کە مرۆڤی دێرین سەریان لێی هەڵداوە. تا ئێستا، لەسەر دیواری ئەشکەوتەکان و لە شوێنەوارە دێرینەکانی کوردستاندا، بە سەدان وێنە و هێما و نەخش و پەیکەریان لێدۆزراونەتەوە. بەشێکی زۆریان بە تاڵان بران، کە لە ئێستادا مۆزەخانەکانی بێانیان رازاندوونەتەوە. ئەمەش بە بێ "دەوڵەتی کوردستان" دەگەڕێتەوە.

سەمەرییەکان ـ راستییەکی هاشا هەڵنەگرە کە بەڕەچەڵەک کوردن و شوێنی ڕەسەنیان چیا سەرکەشەکانی زاگرۆس بوو ـ پێش ئەوەی نووسینی بزماری "مێخی" دابهێنن، نووسینی وێنەییان داهێنا. لەسەر تاتە قوڕدا وێنەیان کێشاون و بە ئاگر سوریان

کردووەتەوە. بۆ نموونە: وێنەی " شاخ" یان کێشاوە، بە گوزارشتکردن لە بەرزی.

هەموو ئەمانە بەڵگەی راستی و گەواهی سەلماندن، کە کوردستان یەکەمین و کۆنترین و رەسەنترین لانکەی ئاوەدانی و داهێنان و شارستانی و ژیان و گوزەران بووە، لە هەموو جیهاندا. ئەمەش راستییە و زیادەڕۆیی نییە.

لەم دواییەدا، دۆزینەوەی کەتەڵەی ئیسک و پروسکی "داپیرە کوردە" لەناو ئەشکەوتی "شانەدەر" لە باشووری کوردستان، گەواهەکی تری سەلماندنی ئەو راستییانەیە.

پەرتوکی وێنەیی چییە؟

پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵان، ئەو پەرتوکانەن کە وێنەکانیان وەک وشەکانیان گرنگن. تەنانەت ڕەنگە هەندێکیان بە تەواوی لە وێنە پێکبێن و هیچ وشەیەکیان تێدا نەبێت. کە بە (کۆمیکس) ناودەبرێن. هەندێکیش لە پەرتوکە وێنەییەکان، لە وشە و لە کورتە رستە و لە وێنە پێکدێن. ئەم جۆرە چیرۆکە وێنەییانە، ئەزموونێکی بینراو بە منداڵان دەبەخشنن و یارمەتیان دەدەن، کە ڕووداوەکان ببینن و لێیان تێبگەن.

پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵانی ساوا (فەرخوازانی سەرەتایی) لەوانەیە چیرۆکی بێ وشە لەخۆ بگرێت، لە کاتێکدا پەرتوکی وێنەیی بۆ هەرزەکاران ڕەنگە شێوەی ڕۆمانی گرافیکی بگرێتەبەر، بەبێ گوێدانە تەمەن و ژانر. پەرتوکی وێنەیی وەک ڕێگەیەکی نایاب دەمێنێتەوە بۆ سەرقاڵکردنی خوێنەرانی بچووک.

بۆچی پەرتوکە وێنەییەکان گرنگن بۆ گەشەکردنی منداڵان؟

پەرتوکە وێنەییەکانی منداڵان فۆرمێکی هونەرییە، کە جیهانەکانی منداڵان دەوڵەمەند دەکەن و پەرەیان پێدەدەن. نەک هەر یارمەتیان دەدەن بۆ چاندنی داهێنان و بۆ فراوانکردنی خەیاڵەکانیان، بەڵکو ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن لە پەرەپێدانی تواناکانی زمان و تێگەیشتنیان لە جیهانی دەوروبەریان. لەگەڵ پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و سەرهەڵدانی شێوازە نوێیەکانی وێنەکێشان، داهاتووی ئەم فۆرمە هونەرییە، هەندەی تر گەشاوەتر دەردەکەوێت. ئەوەی وێنەکێشان و دایکان و باوکان و مامۆستایان، بە تێگەیشتن لە گرنگی ئەم فۆرمە هونەرییە، دەتوانن بەشداربن لە ئەزموونی خوێندنەوەی دەوڵەمەندتر و چێژبەخشتر بۆ منداڵەکانتان.

پەرتوکە وێنەییەکان زۆر لەوە زیاترن کە چەند وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگبن لە چەند لاپەڕەیەکدا. بەڵکو پڕن لە کارەکتەری جۆراوجۆر و لە چیرۆکی ئەفسووناوی سەرنجڕاکێش.

تەنهاش بە چێژ لەوەرگرتن و کات بەسەربردن و سەرقالکردنی منداڵان نین و سوودیان زۆرە. بە کورتی باسی چەند گرنگییەکیان دەکەین:
پەرەپێدانی تواناکانی زمان: منداڵان بەرکەوتەی وشەسازیی نوێ و پێکهاتەی ڕستەی جۆراوجۆر دەبن و فەرهەنگی زمانیان دەوڵەمەندتر دەکەن. توانای دەربڕینیان بەرز دەکەنەوە. هەروەها وێنەکان یارمەتیدەرن بۆ تێگەیشتن لە مانای وشە نوێیەکان.
خەیاڵ و بەرزکردنەوەی داهێنان: پەرتوکە وێنەییەکان دەرگا بە ڕووی جیهانە خەیاڵییەکاندا دەکەنەوە. هانی منداڵان دەدەن بە خەیاڵکردن لە کارەکتەرەکان و لە ڕووداوەکان. ئەمەش بیرکردنەوە و داهێنانەرانەیان بەرزدەکەنەوە دەکەنەوە.
گەشەپێدانی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی: چیرۆکە وێنەییەکان، منداڵان هان دەدەن بۆ ئەوەی پاڵنەرەکانی کارەکتەرەکان لەبەرچاو بگرن و کێشەکان چارەسەر بکەن و پێشبینی ڕووداوەکان بکەن. بەمەش توانای بیرکردنەوەی ڕەخنەیی و شیکارییان بەهێزتر دەبێت.
گەشەسەندنی سۆزداری و کۆمەڵایەتی: پەرتوکە وێنەییەکان، بەشدارن لە گەشەپێدانی توانا کۆمەڵایەتی و سۆزدارییەکانی منداڵان. بینینی هەستی کارەکتەرەکان و چۆنیەتی کاردانەوەیان بەرامبەر بە ڕووداو و هەستەکان، لە ڕێگەی وێنەکانەوە گەشەسەندنی سۆزداری تەندروست پەروەردە دەکات. بەرزکردنەوەی زیرەکی سۆزداری ڕێگا بە بە سەرکەوتنی داهاتووی منداڵان خۆش دەکات. زۆرێکیش لە پەرتوکە وێنەییەکان باس لە بابەتەکانی وەک، هاوڕێیەتی، هاوسۆزی و لە بەڕێوەبردنی چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان دەکەن. ئەمەش یارمەتی منداڵان دەدات لە خۆیان و لە کەسانی دیکە تێبگەن و پەرە بە توانا کۆمەڵایەتییەکانیان بدەن.
هاندانی بینراو: وێنە جوانە ڕەنگاوڕەنگە سەرنجڕاکێشەکان، سەرنجی منداڵان ڕادەکێشن و چێژێکی زیاتریش بە خوێندنەوەی چیرۆکەکان دەبەخشن، بەتایبەتی بۆ منداڵانی بچووک کە فێرخوازی بینراون.
پەرتوکە وێنەییەکان دەروازەیەکی ئەفسوناویین: کە مێشکی منداڵان بە ڕووی جیهانە نوێیەکاندا دەکەنەوە و زاخاوی خەیاڵیان دەدەن و یارمەتیان دەدەن کە باشتر لە خۆیان و لە جیهانی دەوروبەریان تێبگەن.
هێزی وێنەکان: وێنە جوان و ڕەنگاوڕەنگەکانی پەرتوکە وێنەییەکان، سەرنجی منداڵان ڕادەکێشن. تێکەڵکردنی

دەقەکان و وێناکان، یارمەتیدەرن بۆ دروستکردنی ئەزموونێکی دەوڵەمەندتر، ئەمەش وا دەکات کە ئاسانتر لە چیرۆکەکان تێبگەن و لە بیریان نەچنەوە.
پەرەپێدانی هاوسۆزی: خوێندنەوەی چیرۆکەکان دەربارەی کارەکتەرە جۆراوجۆرەکان و ئەزموونەکانیان، پەرە بە هاوسۆزیی منداڵان دەدەن. کاتێک کە منداڵان لە ڕوانگەی کەسانی ترەوە جیهان دەبینن، فێردەبن کە ڕێز لە ڕوانگە و لە کولتوورە جیاوازەکان بگرن.
چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان: زۆرێک لە چیرۆکە وێنەییەکان. ناکۆکییان تێدایە، کە دەبێت کارەکتەرەکان چارەسەریان بکەن. ئەم چیرۆکانە منداڵان فێردەکەن کە تونانی چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان و کێشەکانیان ببێت.
تێگەیشتن لە پەیوەندییەکان: زۆرجار چیرۆکە وێنەییان، هاوڕێیەتی و داینامیکی خێزان و کارلێکەکانی کۆمەڵگا نیشان دەدەن. منداڵان لە ڕێگەی ئەم چیرۆکانەوە فێری هاوکاری و هەرەوەزی و هاوبەشیکردن و گرنگی پەیوەندییەکان دەبن.
چاندنی خۆشەویستی خوێندنەوە: یەکێک لە گرنگترین سوودەکانی پەرتوکە وێنەییەکان، توانای چاندنی خۆشەویستی خوێندنەوەیە لە منداڵانی بچووکدا. تێکەڵکردنی وێنە سەرنجڕاکێشەکان و چیرۆکە سەرنجڕاکێشەکان، چێژێکی زیاتر بە خوێندنەوە دەدەن. کاتێک کە منداڵان خوێندنەوە بە خۆشییەوە دەبستنەوە، ئەگەری ئەوە زیاترە کە بە درێژیی ژیانیان، خۆشەویستییەکی تەواویان بۆ پەرتوک هەبێت. ببن بە هاوڕێی پەرتوک و خوێندنەوەش ببێت بە خوویەکی باشیان لە ژیانیاندا.
پەرەپێدانی کارامەیی بنەڕەتی لە منداڵاندا: پەرتوکە وێنەییەکان ڕێگەیەکی نایاب و ناوازەن بۆ ئاشناکردنی منداڵانی پێش قوتابخانە و باخچەی منداڵان، بە جیهانی خوێندنەوە. کاتێک منداڵان لە تەمەنێکی بچووکەوە دەست بە خوێندنەوە دەکەن، پەرە بە چەندین کارامەیی گەشەسەندنی سەرەکی دەدەن، لەوانە بنیاتنانی زمان، تێگەیشتن و توانای پەیوەندیکردن. بۆ نموونە، وێنەکان یارمەتیدەرن بۆ بەستنەوەی بیرۆکە و وشەکان و ماناکانیان. هاندەری گەشەکردنی وشەسازی و بەرزکردنەوەی تێگەیشتن لە خوێندنەوە.
پەیوەندی دایکان و باوکان و منداڵان: بەهێزکردنی پەیوەندیی نێوان دایکان و باوکان و منداڵان، یەکێکە لە دەرئەنجامە ئەرێنییەکانی پەرتوکە وێنەییەکان. خوێندنەوەی پێکەوەیان، کاتێکی گرنگ دەڕەخسێنێت کە پەیوەندی دایکان و باوکان و منداڵان بەهێز دەکەن و خۆشەویستی پەرتوکیش لەلای منداڵان شیرینتر

دەکەن. لەناو بەشەکی زۆری خێزانەکانی ئەوروپادا، پێش نووستن، کاتێک هەیە بە ناوی "کاتی خوێندنەوە" دایکان یان باوکان، کورتە چیرۆکێک یا کورتە هونراوەیەک، یان چیرۆکە وێنەییەکانیان بۆ منداڵەکانیان دەخوێننەوە.

ئایا وێنە دیجیتاڵییەکان جێگەی شێوازە کۆنەکانیان گرتوونەتەوە؟ لە ئەمڕۆدا وێنە دیجیتاڵییەکان تادێن باوتر دەبن، بەڵام شێوازە کۆنەکانیش بایەخی خۆیان لەدەست نەداوە. زۆرێک لە وێنەکێشە مەدەرنەکان، تێکەڵەیەک لە تەکنیکە کۆنەکان و دیجیتاڵییەکان بەکاردەهێنن.

شایەنی باسیشە ساڵانە، سێ خەڵاتی بەرز دەبەخشرێن، بە هونەرمەندانی باشترین پەرتوکی وێنەیی روونکراوە بۆ منداڵان لە جیهاندا، بە مەرجێک پەرتوکەکانیان ساڵێک پێشتر چاپکرابن و بڵاوکرابێتەوە، خەڵاتەکانیش ئەمانەن:

مەدالیای زێڕی کاڵدیکۆت. تایبەتە بە وێنەکێشەکانی پەرتوکی وێنەیی لە ئەمریکا.

مەدالیای زێڕی هانز کریستیان ئەندرسەن (دوو ساڵ جارێک دەدرێت). جیهانییە.

خەڵاتی (کلاوس فلێگ) بۆ پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵان، خەڵاتێکی ساڵانەیە کە تایبەتە بە وێنەکێشانی تازە پێگەیشتووی پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵان. لە ئەمریکا.

لەم دوو نووسینی پێشترمدا، بە درێژی باسمان لە مەدالیای زێڕی هانز کریستیان ئەندەرسون و لە مەدالیای زێڕی کاڵدیکۆت کردووە و بڵاومانکردوونەتەوە.

بێگومان هەڵبژاردنی پەرتوکی وێنەی دروست و گونجاو، بەپێی تەمەنەکانی منداڵان زۆر گرنگە، بۆ ئەوەی زۆرترین سوودیان لێ وەربگرن.

لە پەرتوکخانەکانی وڵاتە پێشکەوتووەکاندا، بە هەزاران پەرتووکی وێنەیی بۆ منداڵان چاپکراون، کە وێنەکانیان جوان و رەنگین و لەلایەن وێنەکێشانی پیشەیی ناسراوەوە کێشراون، کە بەرگەکانیان رەقن و پەڕەکانیان ئەستوور و بریسکەدارن. تەنانەت بۆ سەدان پەرتوکیان تێدایە، کە بە تایبەتی بۆ منداڵانی یەک ساڵان و دوو ساڵان لەسەر کوتاڵی قەدیفە و شتی سەرنجڕاکێشی تر کێشراون، لە رێی ئەو وێنانەوە، منداڵانی ساوا، فێری ناوی وێنەکان دەبن و پێیان ئاشنا دەبن. لە ژووری هەر منداڵێکی بچووکیشدا، پەرتوکخانەیەکی قنج هەیە، کە

کەمێک پەرتوکی وێنەیی ساکاریان لەسەر رەفتەکانی ریزکردوون، تادێش ژمارەی پەرتوکەکان زیاتر دەبن. هەر لە مندالییەوە دەیانکەن بە هاوڕێی پەرتوک و خوویی خوێندنەوەیان لەدەچێنن.

پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵانی کورد لە کوردستاندا، زۆر بە کەمی بەرچاو دەکەون. ئەمەش بە ئەوە دەگەڕێتەوە، کە بە دەگمەن هونەرمەندانی وێنەکێشمان، بە تایبەتی خۆیان بە بواری پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵانی کورد تەرخان کردوون، زۆر کەمن لە پەنجەکانی دەستەکمان تێناپەڕن. جگە لەوەش پاڵپشتی دارایی ناکرێن. لەم باردۆخەشدا، ناتوانن تێچووی چاپکردن و بڵاوکردنەوە بگرنە خۆیان.

دەزگایەکی چاپەمەنی و کەپانیایەکیش نین، کە شان بدەنە بەر ئەم خزمەتە پیرۆزە و کەمێک پەرتوکی وێنەیی بۆ منداڵانی کوردمان چاپ بکەن و بڵاوی بکەنەوە.

نا بە ئیعدام، بەڵێ بە مافی ژیان.. بەیاننامەی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ بە بۆنەی ڕۆژی جیهانی دژ بە سزای ئیعدام

گەلی کوردستان لە مێژوودا یەکێك بووە لەو گەلانەی بە شێوەیەکی فراوان قوربانی ئیعدام، کوشتنی دەرەوەی دادگا، ئەشکەنجە و بێسەروشوێنکردن سەرکوتی سیاسی بووە. کەم نین ئەو کوردانەی لە ڕابردوودا و تا ئێستاش، بەهۆی کوردبوونیان یان بەهۆی بۆچوون و چالاکییە سیاسییەکانیانەوە، ژیانیان لێ زەوت کراوە. لە پرسەکانی جینۆسایدیشدا، بە کۆمەڵ مافی ژیانیان لێ زەوت کراوە و بەبێ دادگایی کۆمەڵکوژکراون.

بەڵێ، هەڵوەشاندنەوەی سزای ئیعدام تەنها داواکارییەکی یاسایی نییە؛ بەڵکوو ئەرکێکی مرۆڤانەشە، هەنگاوێك بۆ پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ و وەڵامدانەوەیەکە بە مێژوویەکی پڕ لە ستەم و پێشێلکردنی مافەکانی گەلانی کوردستان. ئێمە باوەڕمان وایە کە کوردستان دەبێت ببێتە هەرێمێك کە مافی ژیان، ئازادی و کەرامەتی مرۆڤ تێیدا پارێزراو بێت.

لە دووای کۆنگرەی ستۆکهۆڵمی دژ بە سزای ئیعدام، کە لە ڕێکەوتی ١١ و ١٢ی دێسەمبەری ١٩٧٧ بەسترا، بانگەوازی جیهانی بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەم سزا نا مرۆڤایەتییە بەهێزتر بوو. لەو کاتەوە تا ئێستا، هەنگاوی گرنگ لە ئاستی جیهاندا نراوە؛ بەڵام بەردەوامی جێبەجێکردنی ئیعدام لە هەندێك وڵاتدا نیشانەی ئەوەیە کە هێشتا کارێکی زۆر ماوە بۆ گەیشتن بە جیهانێکی بێ ئیعدام، کارمەت و ژیانی مرۆڤ پارێزراو بێت.

ئامارە جیهانییەکان: پێشکەوتن لە یاسادا، زیادبوونی ئیعدام لە کرداردا

بەپێی ڕاپۆرتی ساڵانەی ڕێکخراوی (Amnesty International) بۆ ناونیشانی «سزا و حوکمەکانی ئیعدام لە ساڵی ٢٠٢٥»، لە ساڵی ٢٠٢٥دا لانیکەم ٢,٧٠٧ کەس لە ١٧ وڵاتدا ئیعدام کراون. ئەم ژمارەیە بە ڕێژەی ٧٨٪ لە ژمارەی ١,٥١٨ ئیعدامی تۆمارکراوی ساڵی ٢٠٢٤ زیاترە و بەرزترین ئاستی تۆمارکراوە لەلایەن ئەم ڕێکخراوەوە لە ساڵی ١٩٨١ەوە. ئەم ئامارە ئیعدام لە وڵاتی چین لە خۆناگرێت، چونکە ئاماری ڕێك لەم وڵاتە بڵاو ناکرێنەوە. هەروەها، لە ساڵی ٢٠٢٥دا لانیکەم ٢,٣٣٤ حوکمی نوێی ئیعدام لە ٤٨ وڵاتدا تۆمار کراوە.
لە هەمان کاتدا، پێشکەوتنی یاسایی لە بواری هەڵوەشاندنەوەی سزای ئیعدام بەردەوامە. لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٥دا، ١١٣ وڵات سزای ئیعدامیان بۆ هەموو تاوانەکان بە تەواوی لە یاسادا هەڵوەشاندبووەوە و بە گشتی ١٤٥ وڵات ئەم سزایەیان لە یاسا یان لە کرداردا هەڵوەشاندبووەوە. لە بەرامبەردا، لە ساڵی ٢٠٢٥دا ئیعدام لە ١٧ وڵاتدا ئەنجامدراوە. ئەم جیاوازییە نیشان دەدات کە هەرچەندە ڕەوتی جیهانی بەرەو هەڵوەشاندنەوەی ئیعدامە، بەڵام زیادبوونی ژمارەی ئیعدامەکان هۆشدارییەکی جدییە و دەری دەخات ڕێگاکە بۆ گەیشتن بە جیهانی بێ ئیعدام بێ کەند و کۆسپ نییە.
لە هەنگاوێکی گرنگی ساڵی ٢٠٢٦دا، پەرلەمانی لوبنان لە ڕێکەوتی ١١ی ئابی ٢٠٢٦ یاسای هەڵوەشاندنەوەی سزای ئیعدامی بە هەموو

تاوانەکان پێسەند کرد. یاساکە لە ٢٠ی ئابی ٢٠٢٦ لە ژمارە ٣٦ی ڕۆژنامەی فەرمی بڵاوکرایەوە و چووە بواری جێبەجێکردنەوە. بەمەش لوبنان بووە یەکەم وڵاتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە سزای ئیعدامی بۆ هەموو تاوانەکان بە یاسا هەڵوەشاندەوە. بە پێی ئەم گۆڕانکارییە، ژمارەی وڵاتەکانی هەڵوەشێنەرەوەی سزای ئیعدام بۆ هەموو تاوانەکان دەگاتە ١١٤ وڵات، ئەمەش بۆ ئەمە گرنگ بوو.

دۆخی عێراق و هەرێمی کوردستان

بەداخەوە، عێراق هێشتا لەو وڵاتانەدایە کە سزای ئیعدام لە یاسا و کرداردا بەردەوامە. ڕاپۆرتی Amnesty International ئیعدام لە عێراقی لە ساڵی ٢٠٢٥دا تۆمار کردووە، بەڵام ژمارەی وردی ئیعدامەکانی ئەو ساڵەی عێراقی نەتوانیوە پشتڕاست بکاتەوە.
لە هەرێمی کوردستانیشدا، ڕاگرتنی جێبەجێکردنی ئیعدام هەنگاوێکی گرنگە؛ بەڵام ڕاگرتن جیاوازە لە هەڵوەشاندنەوەی یاسایی. بۆیە داواکاری ئێمە ئەوەیە کە ئەم هەنگاوە بەرەو هەڵوەشاندنەوەی یاسایی و یەکجاری سزای ئیعدام بڕوات و مافی ژیان ببێتە بنەمایەکی پارێزراوی یاسایی و سیاسەتی گشتی لە هەرێمی کوردستاندا.

ئێمە لەم ڕۆژەدا داوا لە حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین هەنگاوی ڕاستەقینە و کرداری بۆ هەڵوەشاندنەوەی سزای ئیعدام بنێن، حوکمەکانی ئیعدام جێبەجێ نەکەن و بەرەو سیستەمێکی دادوەری مرۆڤانە، دادپەروەر و سەربەخۆ بڕۆن.

داواکارییەکانمان

لە ڕۆژی جیهانی دژ بە سزای ئیعدامدا، ئێمە داوا لە دامەزراوە فەرمییەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان و هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکەین:

١. سزای ئیعدام بە یەکجاری هەڵبوەشێننەوە و هەموو هەنگاوێکی یاسایی و پێویست بۆ گۆڕینی ئەو یاسایانە بنێن.

٢. لە سەرۆکی کۆماری عێراق، بەڕێز د. نزار ئامێدی، و سەرۆکی هەرێمی کوردستان، بەڕێز نێچیرڤان بارزانی، داوا دەکەین هیچ حوکمێکی ئیعدام واژۆ و پشتڕاست نەکەنەوە و هەموو هەوڵێکیان بۆ پاراستنی مافی ژیان و پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ بخەنە گەڕ.

٣. زیندانە نهێنییەکان کۆتایان پێبهێنرێت. هۆکاری دەستگیرکردن و

ڕاگرتنی هەر کەسێك لە ماوەی یاسایدا بە شێوەیەکی ڕوون ئاشکرا بکرێت و دەستگەیشتن بە پارێزەر و دادگا مسۆگەر بکرێت بۆ هەمووان.

٤. زیندانی سیاسی و دەستگیرکردنی نایاسایی قەدەغە بکرێت و هیچ کەسێك بەهۆی بۆچوون، ناسنامە، چالاکیی مەدەنی یان سیاسییەکەیەوە ڕووبەڕووی سەرکوت و زیندان نەبێتەوە.

٥. ئەشکەنجە و هەموو شێوەکانی مامەڵەی نامرۆڤانە قەدەغە بکرێت و بە کردار ڕێگرییان لێ بکرێت. لێکۆڵینەوەی سەربەخۆ لە هەموو تۆمەتەکانی ئەشکەنجە و مامەڵەی نایاسایی بکرێت و بەرپرسان بەرامبەر یاسا وەڵامدەرەوە بن.

٦. سەربەخۆیی دادگا و دادوەری بپارێزرێت، دەستێوەردانی سیاسی لە پرۆسەی دادوەری ڕێگری لێ بکرێت و دامەزراوەکانی دادوەری و داواکاری گشتی بەهێز بکرێن.

٧. ماف و کەرامەتی زیندانییان بپارێزرێت. مافی پەیوەندی بە خێزان و پارێزەر، چاودێری تەندروستی و پاراستنی کەلوپەل و شتە تایبەتییەکانی زیندانی بە پێی یاسا ڕەچاو بکرێت. هەر پشکنینێکیش لە سنووری یاسا و بە چاودێری دەسەڵاتی دادوەریی پەیوەندیداردا بێت.

٨. لەپرسینەوە لە تاوانە گەورەکان بەردەوام بێت. تاوانبارانی جینۆساید، تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی دەبێت بە دادگایی سەربەخۆ و دادپەروەرانە ڕووبەڕووی لێپرسینەوە ببنەوە. ڕەتکردنەوەی سزای ئیعدام بە مانای بێسزایی نییە؛ بەڵکوو داواکارییە بۆ دادپەروەرییەکی یاسایی، مرۆڤانە و ڕێزگر لە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ.

٩. مافی قوربانیان و خێزانەکانیان بپارێزرێت، ڕاستییەکان ئاشکرا بکرێن و بۆ قوربانیانی جینۆساید و تاوانە گەورەکان دادپەروەری، ڕاستیزانی، قەرەبوو و گەرەنتی دووبارەنەبوونەوە دابین بکرێت.

پەیامەکەمان

ئێمە باوەڕمان وایە کە مافی ژیان مافێکی بنەڕەتی و جیهانییە و نابێت بە هیچ بیانوویەکەوە لە مرۆڤ زەوت بکرێت. ئەزموونی مێژوویی گەلی کورد و قوربانیانی جینۆساید پێمان دەڵێت کە پاراستنی ژیان، ڕێگری لە ئەشکەنجە و دابینکردنی دادپەروەری ئەرکی هەمووانە.

بە بۆنەی ١٠ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٦، بانگەوازمان بۆ هەموو حکومەتەکان، پەرلەمانەکان، دامەزراوەکانی دادوەری، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و هەموو مرۆڤدۆستان ئەوەیە کە بۆ جیهانێك هەوڵ بدەن کە تێیدا سزای ئیعدام نەبێت، ئەشکەنجە ڕەوا نەبێت و کەرامەتی مرۆڤ بپارێزرێت، لەسەر بنەمای نەتەوەیی و ئاینی پێشێلکاری ئەنجام نەدرێت.

نا بۆ ئیعدام، نا بۆ ئەشکەنجە؛ بەڵێ بۆ مافی ژیان، بەڵێ بۆ پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ.

واژۆکەرانی بەیاننامەکە:
ڕێکخراوی کوردستان بێ جینۆساید (Kurdistan Without Genocide)
تۆڕی KONCICC
هەڵمەتی دادپەروەری
هەڵمەتی ژیان: نا بۆ ئیعدام لە کوردستان

١٠ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٦